



МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР

**АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Матеріали

VII всеукраїнської науково-практичної конференції

29 листопада 2021 року

Харків

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР**

**“АКТУАЛЬНІ АСПЕКТИ
ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ
БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ”**

**Матеріали VII всеукраїнської науково-
практичної конференції**

29 листопада 2021 року

Харків

Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України: Матеріали VII всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 29 листопада 2021 року). Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2021. 322 с.

Оргкомітет конференції:

Голова оргкомітету – І.І. Приходько, доктор психологічних наук, професор, начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, полковник.

Заступник голови оргкомітету – О.С. Колесніченко, доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, підполковник.

Відповідальний секретар оргкомітету – А.А. Лиман, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, капітан.

У збірнику представлено наукові доповіді та повідомлення, в яких узагальнено досвід здійснення психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України в екстремальних умовах.

Публікується за матеріалами VII всеукраїнської науково-практичної конференції “Актуальні аспекти психологічного забезпечення професійної діяльності сил безпеки та оборони України”, проведення якої організовано Національною академією Національної гвардії України (29 листопада 2021 року).

Матеріали конференції будуть корисними науковцям, викладачам вищих навчальних закладів, психологам-практикам, керівникам і працівникам силових структур.

Доповіді відтворені безпосередньо з авторських оригіналів. За достовірність представлених матеріалів відповідальність несуть автори.

Список посилань:

1. Bowlby J. Critical Phases in the Development of Social Responses in Man and Other Animals. *New Biology* : journal.1953. Vol. 14. P. 25—32.
2. Walker Lenore E. The battered woman syndrome. 3rd ed. Springer Publishing Company, LLC. 2009. 488 p.

Овсяннікова Яніна Олександрівна, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру, Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)

Найпак Катерина Ігорівна, здобувач вищої освіти, соціально-психологічний факультет, Національний університет цивільного захисту України (м. Харків)

Особливості встановлення психологічного контакту з дітьми дошкільного віку, які пережили кризові події

В умовах сьогодення, коли психотравмуючі події в житті людини виникають майже не щодня, питання надання своєчасної кризової психологічної та психосоціальної допомоги, особливо дітям, є дуже актуальними. Виходячи з нашого практичного досвіду роботи з дітьми, можемо з упевненістю говорити про те, що дитині не обов'язково самій бути учасником будь-яких трагічних подій. Інколи дитині достатньо стати лише тільки свідком певних кризових подій щоб отримати психологічну травму. Діти по різному реагують на переживання, що пов'язані з психотравмуючою подією. Інколи, переживання дитини досягають такої інтенсивності, що призводять до її психологічної вразливості.

Отже, кризові події справляють потужний вплив на стан психічного здоров'я дітей різного віку. Тому діти більшою мірою ніж дорослі потребують психологічної допомоги та підтримки.

Вивчаючи проблему щодо надання своєчасної психологічної допомоги дітям, що пережили кризові події та отримали в наслідок чого психологічну травму, ми орієнтувалися на наукові розробки і вітчизняних, і закордонних вчених [1-3].

В рамках вивчення зазначеної проблеми фахівцями навчально-наукової лабораторії екстремальної та кризової психології науково-дослідного центру Національного університету цивільного захисту України проведено широкомасштабне дослідження, яке спрямовано на розробку дієвих методів і методик з надання психологічної допомоги дитині, що зазнала впливу психотравмуючих факторів. Дослідження проводилось з 2017 по 2020 роки на базі дитячих садків, інтернатів, шкіл, гімназій м. Харкова. У дослідженні брали участь діти трьох вікових категорій. Перша категорія – діти дошкільного віку (3-6 років), друга – діти молодшого шкільного віку (6-9 років), третя – діти старшого шкільного віку (підлітки) (9-15 років).

В даній публікації, ми зупинимося на результатах досліджень щодо першої категорії – діти дошкільного віку.

У ході дослідження використовувалися певні методи та техніки: спостереження, анкетування, опитування, бесіда.

Наш досвід роботи з дітьми, які зазнали впливу психотравмуючих факторів, дозволяє говорити про те, що одним із перших основних кроків в рамках комплексного підходу щодо надання психологічної допомоги є встановлення психологічного контакту з маленькими клієнтами та їх батьками.

Зауважимо, що для успішного початку відносин між психологом та дитиною значення має кожна деталь. Це, наприклад, вираз обличчя, погляд, інтонація, відстань між психологом та дитиною, що пережила травмуючу ситуацію, та багато інших моментів. Отже, початковому етапу спілкування психолога із дитиною, яка пережила травмуючу ситуацію, варто приділяти першочергового значення. Саме від того, як буде організована взаємодія психолога із маленьким клієнтом та його близькими людьми при встановленні психологічного контакту, залежатиме результат надання психологічної допомоги.

Наш досвід роботи з дітьми, які зазнали впливу психотравмуючих факторів, дозволяє говорити про те, що початком взаємодії “психолог-дитина” має бути *забезпечення почуття безпеки та спокою* для маленького клієнта.

Так наприклад, на початку взаємодії психологу слід знаходитися на одному рівні з дитиною (присісти поруч, щоб була можливість бачити обличчя маленького клієнта, а він, у свою чергу, мав можливість бачити обличчя психолога), звертатися до дитини за її ім'ям, за згодою дитини застосовувати тілесний контакт (приобійняти, взяти за руку) та ін. Всі свої дії та наміри психолог повинен супроводжувати поясненням.

Окрім зазначених моментів, які необхідні для *забезпечення почуття безпеки та спокою* при встановленні психологічного контакту з дитиною має значення і те місце, де буде проходити перша зустріч і подальша робота з маленьким клієнтом. Приміщення має бути просторе, у ньому має бути все необхідне для опрацювання психологічної травми дитини (Алексеева, Новосельский, 2013). Також у приміщенні повинно бути тепло, але не душно, воно має бути добре провітрюваним і з м'яким освітленням.

Наступним етапом встановлення психологічного контакту виступає безпосереднє *налагодження взаємодії* з дитиною. Зазначимо, що при налагодженні взаємодії з маленьким клієнтом, треба в обов'язковому порядку враховувати його травматичний досвід, емоційний стан, вікові особливості. Також без уваги при встановленні психологічного контакту не повинна залишитись і стать дитини.

Виходячи з нашого практичного досвіду роботи з дітьми дошкільного віку, найбільш ефективним засобом для встановлення контакту є іграшка, бажано м'яка. Найкраще використовувати іграшку-рукавичку або пальчикові іграшки. Це дає можливість дитині більш відкрито спілкуватися з психологом, висловлюючи свої почуття, емоції, переживання, настрої іграшці.

Як зазначалося вище, в рамках розробки дієвих методів надання психологічної допомоги дітям різних вікових груп після пережитої психотравмуючої ситуації, нами були проведені дослідження.

Отримані результати проведених досліджень дозволяють говорити про те, що під час встановлення психологічного контакту з дитиною дошкільного віку бажано використовувати іграшки у вигляді: kota, собаки, зайця, миші, слона, свині, вівці. Також можливе використання і іграшок птахів: горобець, синиця, голуб, дятел, гусак, курка.

Окрім цього, у ході дослідження нами були виділені казкові герої, які виступають для дітей символом захисту і безпеки. Іграшки та образи казкових персонажів пропонується також використовувати при встановленні психологічного контакту з маленькими клієнтами.

Відзначимо, що при роботі з дитиною психологу потрібно мати на увазі, що якщо маленька дитина показує свої іграшки або дає їх дорослому (психологу), то це вже говорить про певний ступінь довіри цієї дитини до дорослого і про те, що психологічний контакт вже встановлено.

Окрім зазначених моментів, психологу для зняття напруги у дитини при встановленні психологічного контакту рекомендується використовувати прийом фокусів. Як правило, “чарівні” фокуси допомагають досить швидко привернути увагу дитини і визвати зацікавленість у подальшій взаємодії.

А це є дуже важливим моментом для ефективного надання психологічної допомоги дитині, яка зазнала впливу психотравмуючих факторів.

Отже, як бачимо, процес встановлення психологічного контакту з дітьми, що пережили кризові події, досить не простий і має свої особливості.

Розглянувши проблему щодо встановлення психологічного контакту з дітьми дошкільного віку, можемо зробити певні висновки. Під час встановлення психологічного контакту з дитиною ключовим моментом виступає зниження емоційної напруги та формування емоційно-довірчого контакту між психологом та дитиною.

Початок взаємодії психолог-дитина складається з двох етапів: забезпечення почуття безпеки та спокою для маленького клієнта; безпосереднє налагодження взаємодії з дитиною.

Запропоновані методи встановлення психологічного контакту повинні використовуватись індивідуально в кожному конкретному випадку. Отже, тільки при встановленні довірчого контакту з дітьми всі терапевтичні заходи, що будуть застосовуватися на подальших етапах надання психологічної допомоги з маленькими клієнтами, будуть найбільш ефективні.

Список посилань:

1. Оніщенко Н.В. Екстрена психологічна допомога постраждалим в умовах надзвичайної ситуації : теоретичні та прикладні аспекти: монографія. Харків : Право, 2014. 584 с.

2. Оніщенко Н.В., Тімченко О.В., Ціцей Р.М. Особливості встановлення психологічного контакту психолога ДСНС України з постраждалими в умовах

надзвичайної ситуації: монографія. Харків : НУЦЗУ, КП “Міська друкарня”, 2014. 156 с.

3. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки: методичний посібник / за ред. З.Г. Кісарчук. Київ : Логос, 2015. 232 с.

Островська Катерина Олексіївна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи, голова Львівського осередку “Справа Кольпінга в Україні”, Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Славич Оксана, здобувач вищої освіти, спеціальність “спеціальна освіта”, Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Унинець Вікторія, здобувач вищої освіти, спеціальність “спеціальна освіта”, Львівський національний університет імені Івана Франка (м. Львів)

Психологічна підтримка дитини в ситуації втрати одного з батьків

Сучасний світ непередбачуваний, сьогодні ти щаслива дитина, яка росте в повноцінній сім'ї, а завтра - розбите горем дитя, яке втратило цей безперервний зв'язок, зв'язок з одним із батьків. Дитина через свій вік є психологічно не готовою прийняти цю страшну втрату, оскільки “горе” під впливом емоційних чинників, посилюється її психічну діяльність - відбувається перенапруження фізіологічних систем організму.

Слід зазначити, що втрати, які відбуваються впродовж перших п'яти років життя, ймовірно, особливо небезпечні для майбутнього розвитку особистості, викликаючи гальмування її емоційної та соціальної сфери, а ті втрати, які відбуваються в житті пізніше, також потенційно патогенетичні. [1, с.62]

Важливо, щоб цю страшну звістку дитині сповістив, хтось з близького кола оточення. Можливо, дитина легше сприйме цю інформацію від рідної людини. Варто влучно підібрати слова, адже вони можуть викликати, як смуток, так і сльози. В цей момент дитині потрібна підтримка, незалежно від її віку. Також, може виникнути безліч запитань, не потрібно нічого приховувати, та розповісти, як все є насправді.

Діти, дізнавшись про смерть одного з батьків або близького родича, проходять через такі стадії - шок, заперечення, гнів, депресія і відчай, почуття провини і поступове прийняття. Однак період гострого горя у них зазвичай коротший, ніж у дорослих. [2]

Дослідниця М. Е. Дашкіна, спираючись на теорії психічного розвитку та на досвід інших фахівців, що працювали з дітьми, які переживали втрату близьких, виділяє чотири вікові групи: [3, с.93-94]

1. *Діти 6-8 років*. На цьому етапі розвитку в дітей може з'явитися почуття вини, вони вважають, що їхні думки та бажання можуть привести до незворотних наслідків. Працюючи з дітьми 6-8 років, важливо пояснити, що дитина не є причиною смерті близької людини. Також необхідно опрацьовувати фантазії та страшні сни дітей, оскільки в цьому віці вони малюють у своїй уяві